

Ohjauksen kehittämishankkeita ja käytänteitä

ISSN 1796-4717

Jyväskylän yliopisto
Kasvatustieteiden tiedekunta
Opettajankoulutuslaitos

Ohjauksen kehittämishankkeita ja käytänteitä

METAFORA OHJAUKSESSA
Metaforan käytön kokeilu
lukion ensimmäisen vuoden
opiskelijan ohjauksessa

Aulikki Koivula

2007

Jyväskylän yliopisto
Kasvatustieteiden tiedekunta
Opettajankoulutuslaitos

TIIVISTELMÄ

Koivula, Aulikki

Metaforat ohjauksessa. Metaforan käytön kokeileminen lukion ensimmäisen vuoden opiskelijoilla.

Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto. Kasvatustieteiden tiedekunta. Opettajankoulutuslaitos, 2007, 23 s.

Ohjauksen kehittämishankkeita ja käytänteitä

Työni tarkoituksena on kokeilla metaforan käyttöä ohjauksessa ja arvioida sen merkitystä omassa ohjaustyössäni. Työn lähtökohtana on valmis aineisto lukiota aloittavien nuorten elokuussa kirjoittamista metaforista, jossa he etsivät vertauskuvia lukio-opiskelulle. Tehtävä annettiin muodossa: lukio on kuin... Ensinnä halusin selvittää, minkälaisia merkityksiä nuoret liittävät lukio-opiskeluunsa. Tätä varten kävin aineistoa läpi yleisesti kuvailemalla niitä merkityksiä, joita siitä minulle ohjaajana avautui. Toinen ja vielä keskeisempi kysymys oli, kuinka nämä merkitykset avautuvat ohjauskeskustelussa. Metaforatyöskentelyn pohjaksi valitsin aineistosta yhden metaforan, jota käsitelin ohjauskeskustelussa metaforan kirjoittaneen opiskelijan kanssa. Työn empiirisessä osassa esittelen metafora-aineiston kokonaisuudessaan siihen liittyvine tulkintoineen sekä otteita ohjauskeskustelusta ja metaforatyöskentelyn herättämistä ajatuksistani ja kokemuksistani.

Lukioon liittyvistä merkityksistä nousivat esiin henkilökohtainen kasvu, mutta myös epävarmuus. Ohjauskeskustelussa merkitykset tarkentuivat ja syvenivät.

Metaforat ovat monimerkityksisiä ja tulkinnanvaraisia, mikä asettaa omat haasteensa niin ohjaajalle kuin ohjattavallekin. Metaforan käsittely kysyy itseluottamusta, kiinnostusta omaa ajattelua ja itsen ymmärtämistä kohtaan, mutta myös riittävää itsetuntemusta ja ilmaisullista valmiutta. Metaforatyöskentelyn eteenpäin vieminen ja syventäminen oli itselleni suuri haaste. Uskon, että metaforien avulla on mahdollista päästä ohjauksellisesti rakentaviin ja eteenpäin vieviin tulkintoihin. Metaforat ovat "erilainen" ohjaustapa, ne tuovat oman lisänsä, intensiteettinsä ja motivaationsa ohjauskeskusteluun. Sen sijaan on vaikea sanoa, mikä niiden todellinen merkitys ohjauksen lopputuloksen kannalta on.

Avainsanat: opinto-ohjaus, metafora, metaforatyöskentely, ohjauskeskustelu, lukio-opiskelu

ABSTRACT

Koivula, Aulikki

Metaforat ohjauksessa. Metaforan käytön kokeileminen lukion ensimmäisen vuoden opiskelijoilla.

Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto. Kasvatustieteiden tiedekunta. Opettajankoulutuslaitos, 2007, 23 s.

Ohjauksen kehittämishankkeita ja käytänteitä

The purpose of my project is to experiment the use of metaphor in guidance counselling and evaluate the importance of its meaning in my own counselling work. The starting point of the project is the existing material of metaphors written by the students at the beginning of studies in august, where they search the metaphors for the study in the general upper secondary education. The assignment was given in the form: general upper secondary is like... First I wanted to find out , what kind of meanings young people associate with their studies. For this purpose I went through the material by generally describing those meanings, which opened up for me as a guidance counsellor. The second and even more central issue was, how these meanings open up in the counselling discussion. For the base of the working with metaphors I chose one metaphor from the material, which I discussed with the student, who had written the metaphor. In the empirical part of work I introduce metaphor-material in its entirety with interpretations connected to it and parts of discussion as well as thoughts and experiences inspired from the working with metaphors.

Personal growth but also insecurity stood up from the meanings connected with the general upper secondary school. In the counselling discussion the meanings were specified and deepened.

Metaphors are ambiguous and open to interpretations, which is a challenge to guidance counsellor and student. Dealing with metaphor demands for self-confidence, interest in his own thinking and self-understanding, but also an adequate self-knowledge and ability to express oneself. To go further and deeper into this subject (working with metaphors) was a great challenge for me. I believe, that with the help of metaphors it is possible to attain constructive and progressive interpretations in counselling. Metaphors are a “different” way of counselling, they bring their own extra, intensity and motivation into the counselling discussion. On the other hand it is difficult to say, what their real importance is for the outcome of the guidance counselling.

Keywords: guidance counselling, metaphor, working with metaphors, counselling discussion, studying in the general upper secondary school

SISÄLLYS

TIIVISTELMÄ

ABSTRACT

	JOHDANTO.....	5
1	TEOREETTINEN TAUSTA.....	6
	1.1 Metaforan käsite.....	6
	1.2 Erilaisia näkökulmia metaforaan.....	6
	1.2.1 Luovan ajattelun näkökulma.....	6
	1.2.2 Taiteen näkökulma.....	7
	1.2.3 Kommunikaation näkökulma.....	8
	1.2.4 Sosiokulttuurinen näkökulma.....	8
	1.2.5 Myyttinen näkökulma.....	9
	1.3 Metaforan merkitys ohjauksessa.....	9
2	TYÖN TARKOITUS.....	11
3	LUKIO-OPISKELIJOIDEN METAFORAT.....	12
	3.1 Aineisto.....	12
	3.2 Metaforien kuvailu.....	12
4	OHJAUSKESKUSTELU.....	14
	4.1 Toteutus.....	14
	4.2 Otteita keskustelusta.....	14
	4.3 Metaforatyöskentelyn herättämiä ajatuksia.....	19
5	YHTEENVETO.....	21
	LÄHTEET.....	23

JOHDANTO

Muistan, kuinka aikoinaan Joensuun yliopiston opinto-ohjaajakoulutuksen pääsykokeessa me hakijat saimme yllätykseksemme tehtävän kuvata kokemuksiamme ohjaustyöstä itse valitsemamme metaforan avulla. Valitsin tarjolla olleista vaihtoehdoista “vuoristoradan”: siinä ovat yhtä aikaa läsnä yhteinen matkanteko, vaihteleva maasto ja näkymät, muutoksessa eläminen, uuden ja tuntemattoman kohtaaminen, luottamus, liikkumisen tuottama ilo, jopa hurma. Hyvinkin erilaisten metaforien kautta me ryhmässämme tavoitimme jotain olennaista, meille kaikille merkityksellistä ohjaustyöstä. Vaikka koulutukseen pääsy ei sillä kerralla onnistunut metafora jäi itämään mielessäni uudenlaisena ohjauksellisena lähestymistapana.

Näen ohjauksen ohjattavan auttamisena löytämään itsestään ja suhteestaan ympäristöön sellaisia voimavaroja ja kykyjä, joiden avulla rakentaa omaa elämäänsä ja tulevaisuuttaan. Ohjauskeskustelu perustuu hieman yksinkertaistaen ohjattavan haluun, tarpeeseen ja valmiuteen kertoa itsestään ja toisaalta ohjaajan taitoon kuulla ohjattavaa ja tässä saavutettavalle keskinäiselle ymmärrykselle. Ymmärtäminen ei ole vain tietämistä, se edellyttää monitasoista vuorovaikutusta ohjaajan ja ohjattavan välillä.. Kieli auttaa tässä keskinäisessä ymmärryksessä realisoimaan, kuvailemaan, jäsentämään ja selkiyttämään ajatuksiamme ja sillä on keskeinen rooli myös ohjauskeskustelussa. Ohjaajana tulen usein huomaamattani käyttäneeksi käsitteitä, jotka saattavat ainakin osittain tuntua ohjattavasta vierailta ja merkityksellisesti “ontoilta”, eivätkä ne tavoita hänen kokemusmaailmaansa. Haasteena onkin yhteisen kielen ja myös sellaisen kommunikointitavan löytäminen, joka antaisi riittävästi tilaa ohjattavalle.

Ihmisen ajattelussa ja tietoisuudessa kuvilla on oma merkityksensä: ne ovat yhteys varhaisiin, ei-kielellisiin kokemuksiin, mielteisiin ja tunnetiloihin. Mielikuvat ja unet ovat esimerkkejä tällaisesta kokemusten ja merkitysten kuvanomaisesta esittämistavasta. Mentaaliset kuvat ovat siis merkittävä ajattelun muoto ja sisältö ja kuvallisen ajattelun ainekset ovat siirtyneet myös puhuttuun ja kirjoitettuun kieleen kuvaannollisina ilmauksina. Näistä ilmauksista yksi esimerkki ovat metaforat, kielikuvat. Niiden ilmaisuvoima samoin kuin -tehokin ovat tuttuja runoudesta, mutta myös arkipuheemme on täynnä metaforia, vaikka emme useinkaan näe, emmekä näin ollen osaa arvostaa tätä kielenkäyttöämme “runollista” puolta. Kirjailija Eeva-Liisa Manneria mukaillen voisi sanoa, että mieli on kuin maisema; se on vertaus mielen toiminnasta, jonka pohjalta voi muodostaa metaforan: mielenmaisema. Mieltä voi tutkia kuin eteemme avautuvaa maisemaa: yhtä monimuotoisena kuin maan pinnan muodot, rajattomana kuin avaruus, voimallisena kuin auringon energia ja syvänä kuin vesi. Ja tässä sisäisen maiseman tutkimisessa metaforat ovat oivallinen apu.

Tässä työssä kokeilen metaforan käyttöä yhdessä ohjaustilanteessa, jossa ohjattavanani on lukiolainen ensimmäisen vuoden opiskelija. Ideana on metaforan avulla lähestyä ja konkretisoida lukio-opiskeluun liittyviä kokemuksia ja niiden merkitystä ohjattavalle. Kyse on samalla itselleni uuden työskentelytavan kokeilemisesta ja “sovittamisesta” omaan persoonaan. Uskon, että metaforat voivat tarjota ohjattavalle, mutta myös ohjaajalle mahdollisuuden vapautua tavanomaisen kielenkäytön rajoituksista ja rakentaa omakohtaisesti merkityksellistä ja persoonallista ilmaisua.

1 TEOREETTINEN TAUSTA

1.1 Metaforan käsite

Metaforat ovat kielen tapa kuvata todellisuutta ei-kirjaimellisesti, väljempien merkitysyhteyksien kautta. Metafora voidaan määritellä “kielelliseksi kuvailmaukseksi, jonka pohjana on vertaus” (Andersson 2004, 103). Asiaa A verrataan asiaan B, joka jotenkin epäsuorasti muistuttaa A:ta, esim. “lukio-opiskelu on helmenkalastusta”. Lukio-opiskelua verrataan siis helmenkalastukseen, jolloin se avaa uudenlaisia merkityksiä. Yhteyttä ei voi tulkita kirjaimelliseksi, kysymys on epäsuorasta mielikuvien (tai ehkä pelkästään symbolisten merkitysten) tasolla liikkuvasta yhteydestä: lukio-opiskelun kurssisuoritusten kerääminen vertautuu opiskelijan mielikuvamaailmassa arvokkaiden helmien kalastukseen.

Kyseinen metafora voisi perustua seuraavankaltaiseen “vertailuun” opiskelijan mielessä:

LUKIO-OPISKELU ON HELMENKALASTUSTA

- opiskelija	- sukeltaja?
- tentti	- sukellus?
- arvosana	- helmi?
- opiskelu	- viljely, jalostus?
- päättö/yo-todistus	- helminauha?

Metafora-käsitteen juuret juontavat kreikan sanoista meta (jonkun takana, tai yläpuolella oleva/ylittävä) ja ferein (kuljettaa, kantaa, siirtää). Metafora on siis eräänlaista “yli kantamista”, jossa metafora toimii “siltana”, kun kuvattava asia “siirretään” ajatuksellisesti uuteen, tavanomaisesta poikkeavaan (merkitys)yhteyteen (Nummenmaa 2004, 94).

Metafora on kielellinen ilmaus, joka usein jää viitteelliseksi, merkitykseltään avoimeksi. Kuitenkin sillä voi olla ihmiselle (metaforan käyttäjänä tai vastaanottajana) hyvinkin vahva merkitys, yhteys havaintoon tai todellisuuden kokemukseen (Onikki 1992). Ohjauksessa se, minkälaisia metaforia ihmiset tuottavat on sinänsä kiinnostavaa, mutta olennaisempaa vielä on mielestäni tavoitella niitä merkityksiä, mitä ihmiset metaforan kautta ilmaisevat. Ihmisten toimintahan ohjautuu ensisijaisesti juuri merkitysten kautta (mikä on se kokemus/ne kokemukset, jotka yhdistävät lukiossa opiskelun helmenkalastukseen?)

1.2 Erilaisia näkökulmia metaforaan

1.2.1 Luovan ajattelun näkökulma

Todellisuuden metaforista esittämistä voi tarkastella ensinnäkin luovan ajattelun ja ongelmanratkaisun näkökulmasta. Metaforat itsessään saattavat merkitä luovaa oivallusta, joka syntyy kyvystä yhdistellä keskenään yhteen sopimattomilta ja

ristiriitaisiltakin näyttäviä asioita uudella tavalla. Tämä on tyypillistä luovalle ajattelulle niin taiteessa, tieteessä, liike-elämässä, politiikassa kuin muillakin yhteiskuntaelämän aloilla. Metaforat rakentuvat asioita muistinvaraisesti tai intuitiivisesti assosioimalla tai analogioiden (samanlaisuudentajun) tapaan rinnastamalla. Unet ja niissä esiintyvä piilotajunnan logiikka ovat kaikille tuttuja esimerkkejä luovasta metaforisesta ajattelusta. (Andersson 2004)

Kirjassaan Tiede, järjestys ja luovuus luonnontieteilijät David Bohm ja David Peat (1992) pyrkivät osoittamaan, että metaforat voivat edustaa uudenlaisia ajattelumalleja, jotka rikkovat tieteen paradigmaattista vakiintunutta järjestystä saattamalla yhteen yhteismitattomia teorioita, teorioita, joilla ei näyttäisi ensi katsomalta olevan mitään yhteyttä keskenään. Ne (metaforat) muodostavat ajatuksellisia loikkia tai harppauksia teoriasta toiseen. Esimerkkinä he mainitsevat fysiikasta metaforan : “hiukkanen *on* aalto”, joka yhdistää aineen hiukkasteorian ja aaltoteorian, mikä “ajatusleikki” johti sitten myöhemmin kokonaan uuden teorian syntymiseen (1992, 55). Kirjoittajat pitävät metaforia tieteessä syntyvien **“kommunikaatiokatkosten uudelleenrakentajina”**, jotka oivaltavasti yhdistävät vanhaa, tieteellisesti vakiintunutta ja uutta ajattelua . He väittävät, että ns. “normaalitieteen” aikana on kehitetty hyvinkin tehokkaita metaforia, mutta ne ovat jääneet vaille huomiota ja tukea. Heille metafora edustaa “erittäin latautunutta energiatilaa” (Bohm & Peat 1992)

Myös ohjauksessa henkilökohtaisilla tarinoilla ja metaforilla voi mm. Vance Peavyn (1999) mukaan tavoittaa jonkin sellaisen uuden merkityksen ja näkökulman, jota emme ole aikaisemmin huomanneet ja siten ne voivat viedä ajattelua eteenpäin. Näin ne myös toimivat eräänlaisina “kommunikaatiokatkosten uudelleenrakentajina” ohjattavan elämässä, yhdistämällä asioita ja tapahtumia, mennyttä ja nykyhetkeä toisiinsa.

1.2.2 Taiteen näkökulma

Metaforan tapa lähestyä asioita epäsuorasti ja monimerkityksisesti muistuttaa taiteen esittämistapaa, ja metaforia onkin perinteisesti pidetty **taiteen** ilmaisukeinoina. Niiden “tehtävä” on herättää ajatuksia ja ennen kaikkea tunteita, provosoida, yllättää, kyseenalaistaa, pysäyttää, vedota, innostaa, lumota jne. Runoudessa ja kirjallisuudessa yleensä metaforat ovat tehokas ja olennainen osa tunteiden, tunnelmien, vaikutelmien kuvausta, esim. “Kuu nousee keskiyöllä ja tutkii maan kuin luolan...” (Manner 1977, 43). Taiteessa kuitenkin, erotuksena ohjaukseen, metaforan esittäjän (taiteilijan) ja toisaalta taiteen vastaanottajan välinen kommunikaatio on sattumanvaraisempi, ja metaforat jäävät kokijan subjektiiviseksi kokemukseksi ja yksityiseksi dialogiksi. Kysymys ei ole tietoisesta yhteistyöstä tai yhteiseen ymmärrykseen pyrkimisestä, vaikka taiteilijan tarkoitus olisikin tavoittaa teoksellaan toinen ihminen. Niin taiteilijalla kuin taiteen kokijallakin on oma vapautensa katsoa, kuulla, tulkita ; taiteen kokijan ei tarvitse ymmärtää taiteilijan ajattelua tai sanomaa voidakseen eläytyä taiteeseen ja nauttia siitä, tai hän ei ehkä edes pyri ymmärtämään.

Mielestäni metaforat ja ohjattavan omista kokemuksista lähteminen edustavat ohjauksessa tätä taiteenkaltaista, epäsuoraa ja tulkitsevaa lähestymistapaa. Kuten taideteos, ei myöskään metafora ole sama kuin todellisuus eikä oma tulkintani esim. ohjaajana ole yhtä kuin ohjattavan tarkoittama ajatus.

1.2.3 Kommunikaation näkökulma

Kommunikaation näkökulmasta metaforat asettavat viestinnällisen haasteen, niiden ei-kirjaimellisen merkityksen ja toisaalta niiden ristiriitaisen luonteen vuoksi. Metafora ei sellaisenaan kuvaa tai esitä todellisuutta, eikä se siihen edes pyri. Simo Spangar (lähde) korostaa eron tekemistä metaforan ja todellisuuden välille, sitä, että metafora on vain metafora, ajattelun väline. David Deshlerin (Deshler 1996, 315) mukaan metaforan suhde alkuperäiseen kohteeseen on lähinnä viitteellinen ja intuitiivinen, "hämärä". Tälle suhteelle on ominaista kaksijakoisuus, jossa metafora sekä paljastaa, että samanaikaisesti peittää kohteensa ominaisuuksia.

Ohjauksellisesti mielenkiintoisen ajattelutavan ja myös käytännöllisen työvälineen tarjoaa ns. *narratiivinen suuntaus*, jossa metafora näyttäytyy yksilöllisenä tarinana, ohjattavan sen hetkisenä tulkintana, jota ohjaajan ja ohjattavan välisessä dialogissa selvennetään ja syvennetään. Yksilölliset metaforat rakentuvat sosiaalisissa suhteissa omaksutun kielenkäytön, arvostusten ja tapojen pohjalta. Narratiivisesti suuntautunut ohjaus on kiinnostunut siitä, millä tavalla ihmiset puhuvat itsestään ja elämästään, miten he selittävät elämänsä kulkua, minkälaisia merkityksiä he liittävät eri asioihin tai tapahtumiin elämässään, minkälaisissa sosiaalisissa yhteyksissä (esim. kulttuuritausta, sukupuoli, seksuaalinen suuntautuneisuus) nämä merkitykset ovat syntyneet ja miten ne vaikuttavat siihen, kuinka ihminen suuntaa huomiotaan ja tulkitsee elämäänsä myöhemmin. (Morgan 2004, 17).

1.2.4 Sosiokulttuurinen näkökulma

Kuten edellä ilmeni, metaforia on tarkasteltu myös laajempina sosiaalisina konstruktiona ja viitekehyksinä, joiden avulla on voitu analysoida ihmisten arvoja, tapoja ja uskomuksia. Ne välittävät kulttuurista tietoa, ja liittävät ohjattavan toiminnan osaksi paikallista yhteisöä ja yleisemmin koko yhteiskuntaa. Metaforat voidaan nähdä voimakkainakin ajatteluamme ja toimintaamme ohjaavina vaikuttajina. Ne ovat siis paitsi ilmaisun, samalla myös maailman hahmottamisen ja siinä toimimisen "apuvälineitä" (Komulainen 2002). Metaforat muodostuvat yleensä huomaamattomasti ja niillä on myös taipumus muuttua "itsestään selviksi" todellisuuskäsityksiksi tai uskomuksiksi, joita ei helposti kyseenalaisteta. Yhteiskunnalliset liikkeet, uskonnolliset ja poliittiset ideologiat, kirjallisuus, taide, arkkitehtuuri tai julkinen keskustelu tarjoavat esimerkkejä tällaisista kulloinkin hallitsevista metaforista. Tässä merkityksessä niitä voidaan tarkastella myös sosiaalista todellisuutta kontrolloivina vallan ja hallitsemisen välineinä, jotka toisaalta luovat merkityksellisen yhteyden todellisuuteen, rakentavat sitä, toisaalta myös rajoittavat näkemästä todellisuutta kaikessa moninaisuudessaan tai jopa estävät analysoimasta sitä (Deshler 1996). Myös Vance Peavy (1999) viittaa samaan asiaan sanomalla, että tarinat ovat aina sekä yrityksiä ratkaista ongelma, että yrityksiä välttää ratkaisuja.

1.2.5 Myyttinen näkökulma

Metaforat sisältävät myös "myyttistä", uskomuksenkaltaista, meissä syvällä vaikuttavaa, osin selittämätöntä ja salattuakin ainesta. Tarut, sadut, myytit toimivat ihmisen elämän syvien eksistentiaalisten tuntojen metaforisina tulkkeina ja välittävät

niihin sisältyviä kollektiivisia merkityksiä. Esim. aikuisuuteen, naiseuteen, miehuuteen, rakkauteen ja työhön liittyvät myyttiset käsitykset voisivat olla mielenkiintoisia ohjauksessa käytettävien metaforien kohteita.

1.3 Metaforan merkitys ohjauksessa

Metafora on ohjaustyön ja oman ajattelun tutkimisen apuväline, jonka kautta ohjaukseen avautuu monia erilaisia näkökulmia, työskentelytapoja ja mahdollisuuksia. Metaforan käyttöä koskevaa suomenkielistä ohjauskirjallisuutta ei mielestäni ole kovin paljon tarjolla. Sitä on käytetty lähinnä aikuisten tai lähellä aikuisikää olevien ohjauksessa, esim. työvoima- ja ammatinvalinnanohjauksessa ohjattavan elämäntilanteen kartoittamisessa ja siihen liittyvien ongelmien ratkaisemisessa (esim. Spangar 2004, 198-208) tai mm. yliopisto-opiskelijoiden opinnäytetyöprosessien ohjauksessa (Nummenmaa ja Lautamatti 2004). On myös olemassa melko runsaasti metaforaan liittyvää psykologista ja terapiakirjallisuutta, jota voi soveltaa myös ohjaukseen. Näissä metaforat edustavat elämäkerrallista, biografista työtä, minuuden itsemäärättelyä, omaa ääntä, jossa asiakas puhuu itsestään oman elämänsä subjektina.

Ns. sosiodynaaminen ohjauksäkäsitys tarjoaa mielenkiintoisia näkökulmia metaforan merkityksen tarkasteluun. Ensinnäkin metaforat tekevät visuaalisuudessaan ohjattavan *ajattelusta “näkyvää”*, jota on luonteva kuvata esim. piirroksena; silloin sitä voi konkreettisestikin “katsoa”. (Peavy 1999) Olennainen kysymys on, auttaako metafora löytämään sellaisia merkityksiä, joita ei muuten ohjauskeskustelussa löytyisi? Mitään yksiselitteistä vastausta tähän ei varmaan ole. Uskon, että metaforat haastavat niin ohjattavaa kuin ohjaajaa eri tavalla kuin tavanomainen puhe. Riippuu myös keskustelun aiheesta, joitakin asioita voi yksinkertaisesti olla kiinnostavampaa tai viisaampaa lähestyä metaforan avulla.

Metaforat, vertauskuvat tuovat oman lisänsä tavanomaiseen keskusteluun “erilaisena” kielenkäyttönä, jota voi *ilmaista muillakin keinoin, toiminnallisemmin*. Tässä mielessä niiden käyttäminen voi rohkaista ja auttaa niitäkin nuoria, jotka eivät ole kovin tottuneita tai harjaantuneita kielellisesti. (Peavy 2001)

Edelleen metaforat voivat *antaa ohjattavalle tilaa ja auttaa säilyttämään omaa erillisyyttään*; niiden avulla on mahdollisuus ilmaista tunteita, haaveita, yms. henkilökohtaisesti tärkeitä, myös ongelmallisiksi koettuja asioita omalla kielellä ja ilmaisutavalla.

Metaforat *auttavat käsittelemään kokemuksellisesti vaativia ja hankalasti käsitteellistettäviä asioita* (esim. lukio-opiskelu) vertaamalla niitä konkreettisiin ja helpommin kuvattaviin kohteisiin (esim. helmenkalastus). Nuorilla juuri tulevaisuutta, esimerkiksi koulutusta ja ammattia koskevat asiat ja niihin liittyvät odotukset, toiveet tai uskomukset voivat olla sellaista vaikeasti hahmotettavaa materiaalia, jota on helpompi lähestyä konkreettisen metaforan kautta.

Metaforan yksi merkitys ohjauksessa on *virittää ja suunnata ajatuksia uuteen elämän käännekohdassa ja muutosvaiheessa*, josta ohjattavalla ei ole vielä paljon kokemuksia ja ajattelu on vasta hahmottumassa. Se on lähtökohta, josta lähdetään rakentamaan tietoisempaa ajattelua. Metaforan tarkastelu voi tuoda esiin käsityksiä ja uskomuksia, jotka liittyvät enemmän menneeseen kuin tulevaan.

Metaforat liikkuvat joustavasti ajassa ja niiden kautta voi hahmottaa *elämän kokonaisuutta ja sen ajallista kerroksellisuutta*. Metaforan kohteeksi voidaan ottaa kaikki, mitä elämään kuuluu ja on kuulunut, koko elämänkenttä. Sen avulla on mahdollisuus löytää yhteyksiä, mutta myös erottavia tekijöitä menneen ja nykyhetken

välille, tunnistaa aiemmin koettua osana nykyisyyttä, tämän hetken toimintaa (esim. asenteet, käsitykset) ja nykyisyyttä osana tulevaa. (Peavy 1999)

Ohjaajan kannalta metaforat ovat hyvin haastava prosessi.. Ohjaajalta odotetaan aitoa kiinnostusta, mutta myös tietoista ohjausta kielikuvien tuottamiseen. Ohjaaja voi esim. pyytää ohjattavaa miettimään nykyistä elämäänsä tai jotakin tiettyä kokemusta ja etsimään sitä kuvaava vertaus täydentämällä lausetta: "Elämäni on kuin ..." ja mahdollisesti muuttamaan sen konkreettiseen visuaaliseen muotoon, piirroksiksi ja kertomaan kuvasta (esim. tienristeys) (Peavy 1999, 62). Hän voi myös tehdä kuvasta kysymyksiä esim. minkälaisia vaihtoehtoisia reittejä risteyksestä lähtee ja mihin ne johtavat, kuten Simo Spangar artikkelissaan Metaforien ja seremonioiden käyttö ohjauksessa esittää (Spangar 2004, 201).

Kun metaforaa käytetään ongelmatilanteen hahmottamiseen ja ratkaisemiseen, ohjauksellisesti mielenkiintoinen kysymys on, mitä seuraa sen jälkeen, kun koettu (ongelma) on tullut näkyväksi, miten tästä edetään? Yksi tapa on etsiä ratkaisua vaihtoehtoisista metaforista, jotka alkavat viedä ajattelua eteenpäin ja sopivat paremmin uuteen muuttuneeseen tilanteeseen. David Deshler (1996) on tutkinut metaforien kautta ilmenevää toisten ihmisten meihin käyttämää valtaa (epätarkoituksenmukaisia uskomuksia, käsityksiä, oletuksia), esim. kasvatuksen ja lapsuuden perheessä käytettyjen puhetapojen seurauksena. Hänen käyttämänsä metafora-analyysi perustuukin tällaisten meihin vaikuttaneiden metaforien kriittiseen reflektointiin ja uusien paremmin realiteetteja vastaavien metaforien tuottamiseen. (Deshler 1996, 317) Näin metafora toimii uuden, nykyhetken tai tulevan (toivottavan) tulkkina, erotukseksi vanhasta ja menneestä (Amundson 2005).

2. TYÖN TARKOITUS

Lukioon siirtyminen on monessa mielessä muutosvaihe nuorelle, ja siihen kohdistuu etukäteen suuriakin odotuksia, jotka eivät vielä tässä vaiheessa perustu niinkään omiin kokemuksiin, vaan ehkä enemmän luetun ja muiden kertoman perusteella syntyneisiin käsityksiin tai kuvitelmiin... Minkälaisia merkityksiä nuori tähän muutokseen sisällyttää? Minkälaisia mahdollisuuksia ja toisaalta "uhkakuvia" lukion aloittava nuori näkee opiskelussa? Miten metaforat kuvaavat näitä merkityksiä? Ja kuinka avata näitä merkityksiä ohjauskeskustelussa? Näitä kysymyksiä tarkastelen työssäni. Päädyin metaforiin, koska halusin kokeilla jotain uutta ja koska ne tuntuivat vastaavan sitä, mitä itsekkin ohjauksessa pidän tärkeänä ja haluan tavoitella. Työni koostuu saamani metafora-aineiston tulkinnasta (minkälaisia merkityksiä nuoret liittävät lukio-opiskeluun?) ja käymästäni ohjauskeskustelusta, jossa lähtökohtana on em. metafora-aineiston pohjalta valittu metafora (kuinka avata tähän metaforaan liittyviä merkityksiä ohjauskeskustelussa?) Tässä työssä käyn läpi omia kokemuksiani metaforan käytöstä ohjauksessa, minkälaisia ajatuksia se minussa herättää, ja mitä metaforan käyttö minulle ohjaajana merkitsee.

Kehan tekeminen toivon mukaan palvelee toistakin tarkoitusta. Olen itse ohjannut yksinomaan yläkoululaisia, jotka ovat vasta pyrkimässä lukioon tai ammatilliseen koulutukseen, mutta minulla ei ole ollut tilaisuutta kuulla heidän opiskelukokemuksistaan. Tässä kehassa yritän antaa näiden kokemusten tulla esiin ja uskon, että tästä tiedosta on apua yläluokkalaisten ohjauksessa.

Kehan tekemistä edesauttoi ohjausharjoittelun kautta syntynyt kontakti kyseiseen lukioon ja toiseen sen opinto-ohjaajista, joka ystävällisesti antoi opiskelijoilta keräämänsä materiaalin heidän luvallaan minun käyttööni. Kyseessä olivat lukiossa ensimmäistä vuotta aloittaneiden nuorten alkusyksystä kirjallisesti tuottamat lukio-opiskelua koskevat metaforat, jotka he olivat kirjoittaneet luokkansa opotunnilla ja tehtävänanto oli ollut seuraava: Lukio-opiskelu on kuin...? Valitsin alun perin joukosta kaksi metaforaa (toinen tytön, toinen pojan kirjoittama), joita oli tarkoitus käsitellä tarkemmin kahden ohjauskeskustelun muodossa. Molemmat ohjauskeskustelut nauhoitettiin, mutta toisesta (tytön) keskustelusta jouduin luopumaan tallennuksessa olleen häiriön vuoksi. Tarkastelen tässä siis vain yhtä ohjauskeskustelua.

Ohjattavani, opiskelijapoika suostui "ohjattavakseni" lukion opinto-ohjaajan välityksellä ja antoi luvan sen nauhoittamiseen sekä tietojen käyttämiseen kehassa. Ennen ohjauskeskustelua olin toimittanut hänelle paperilla tiedon siitä, mikä on ohjauksen tarkoitus ja hieman kehittämishankkeesta, johon se liittyy. Olin myös puhelimitse yhteydessä ohjattavaani, jolloin sovimme tapaamisajankohdan ja -paikan, mutta muutoin en tuntenut häntä ennestään. Tämä ei ollut paras mahdollinen lähtökohta ohjaukselle, vaan pakon sanelema ratkaisu ja johtui siitä, että minulla ei ollut tässä vaiheessa työpaikkaa, eikä näin ollen ollen ohjattavia.

3. OPISKELIJOIDEN METAFORAT

3.1 Aineisto

Sain käyttööni kahden ensimmäistä vuotta lukiossa olevan ryhmän metaforat aiheesta: Lukio on kuin... (n=53), jotka on kirjoitettu aivan opiskelun alussa, elokuussa. Esittelen aineiston tulkitsemalla ja kuvailemalla yleisesti niistä avautuvia merkityksiä ja lopuksi esitän ne vielä kokonaisuudessaan sanatarkkana koosteena taulukon (taulukko 1) muodossa. Joidenkin kohdalla olen yhteyden ymmärtämiseksi lisännyt opiskelijan kirjoittaman perustelun. Olisi ollut mielenkiintoista tietää, onko tyttöjen ja poikien käyttämissä metaforissa eroa. Tässä ei kuitenkaan ollut mahdollisuutta erotella tyttöjen ja poikien metaforia, koska minulla ei ollut tarkkaa tietoa kirjoittajan sukupuolesta.

3.2 Metaforien kuvailu

Opiskelijoiden kirjoittamissa metaforissa lukio-opiskelua verrataan mm. urheilusuoritukseen (esim. "maratonjuoksu") tai yleensä suoritukseen, joka vaatii kestävyyttä ja sitkeyttä ("korkean tornin kiipeäminen ilman hissiä") tai tasapainoa, kuten "nuoralla tanssiminen". Siihen voi liittyä myös stressiä ja paineita suorituksen onnistumisesta kuten "arvokilpailuihin osallistuminen" tai "jouluostoksille meno", mutta se avaa myös mahdollisuuden menestymiseen. Lopussa nähty vaiva palkitaan: tunnelin aukossa häämöttää valo ja tornista avautuu mahtava näköala.

Lukio voi olla myös maaperä, pelto tai kasvima, joka vaatii muokkausta, jotta voi tuottaa sitten satoakin. Osalle opiskelijoista lukio näytti tarjoavan mahdollisuuksia henkilökohtaiseen kasvuun ja muutokseen, joita kuvattiin näihin viittavilla metaforilla, esim. hyppäys lapsuudesta aikuisuuteen, tyhjä ilmapallo, joka täyttyy tai kukka, joka tuottaa hedelmää. Joillekin lukio on kuin "arvaamaton" luonnonvoima: meri tai pilvet taivaalla tai auringon säde... tai vuodenaikojen vaihtelu.

Lukio-opiskelua verrattiin monesti myös ravintoon, ruokaan tai herkkuihin, esim. hampurilainen, jäätelö, kindermuna tai suklaapatukka, "jota mussutetaan pitkään ja hartaasti ja seuraavana päivänä saadaan vatsanväänneitä". Opiskelu voi olla myös kuin sitkeätä lihaa, jota vaatii hyviä hampaita ja kärsivällisyyttä. Edelleen lukio voi olla kokonainen ruokatarjotin, "josta saa kokeilla paljon uusia makuja ja josta saa napsia parhaat päältä, välillä tulee pahanmakuisia pettymyksiä, välillä löytyy omaan makuun sopivia juttuja".

Jotkut opiskelijat näkivät lukion kauppana, virastona tai tuotantolaitoksena, pankkina, tehtaana tai kirjastona. Myös tietokoneeseen ja kännykkään viittaavia metaforia käytettiin jonkin verran. Nämä kuvastavat hyvin opiskeluun liittyviä tehokkuusmielikuvia : käsiteltävän tiedon paljoutta ja sen omaksumisessa tarvittavaa työtä ja nopeutta.

Opiskelijoiden kokemukset sisälsivät odotusta uudesta, mutta myös paljon epävarmuutta "suuren ja tuntemattoman "edessä. Eräs opiskelija kirjoitti: "Lukio on hieman kuin kiemurainen tie, koskaan ei tiedä, ajaako ulos tieltä, onko tienviittoja tarpeeksi tai pääseekö ylipäätään perille..." .Lukiolta odotetusta vapaudesta kirjoittaa eräs opiskelija seuraavasti: "Lukio on kuin aitaukseen päästetty hevonen, koska lukiossa on vapautta, mitä ei ollut peruskoulussa. Mutta silti et voi tehdä aivan sitä, mitä

haluaisit, sillä täälläkin sinua ohjataan haluttuun suuntaan. Silti voit aistia, miten lähellä olet omaa vapauttasi. Samalla tavalla hevonen voi nähdä aitauksen ulkopuolisen vapauden, mutta ei pääse sinne”.

Opiskelu nähdään kuitenkin hyödyllisenä tulevaisuuden kannalta, se on kuin “rokotus, ei kovin miellyttävä, mutta siitä on hyötyä pitkäksi ajaksi, loppuelämäksi”.

TAULUKKO1 Kooste opiskelijoiden kirjoittamista metaforista (Lukio on kuin...)

tehdas, jossa valmistuu aikuisia	kannibaali - syö miestä	pyörällä ajaminen (aluksi vaikeata ,mutta harj.tekee mestarin)	kolmeen osaan jaettu suklaapatukka	romukauppa	uskonto: joka päivä pitäisi jaksaa rukoilla
peili	sitkeä liha	helmenkalastus	auringon säde	vuodenajat	uusi vaate uutekaupunkiin)
avaamaton tekstiviesti	maratoonin treenaus , maratonjuoksu	kukka, joka lopulta tuottaa hedelmää	karkkikauppa (makuja, mistä valita)	sammakko vesi-kattilassa	hyppäys lasten maailmasta aikuisten maailmaan
	- kiemurainen tie	- peili	- sipuli	- kindermuna	- pilvet taivaalla
pelto	tunneli, jonka päässä näkyy valoa	suomalainen vuosi	sipulin kuoriminen	runokirja (joskus ymmärrämme, joskus emme)	palapelin rakentamista
meri	ponnahduslauta tulevain suuteen	suuri ja tuntematon	hampurilainen, täytyy olla kurkkumajoneesi a, että maistuisi	kasvikirja (toiset aineet myrkyllisiä, toiset miellyttäviä)	uudet kengät, aluksi hankaavat, kunnes jalka mukautuu
aikakausi	stressiä, että ehtii kaiken (kuten jouluostoksille meno)	tyhjä ilmapallo, joka täytyy	kuin lääke, maistuu pahalta, mutta hyödyllistä	kesäloma (ei tarpeeksi aikaa tehdä mitä haluaisi)	joulupukki (odotukset ovat kovat, pettymykset vielä kovemmat)
helmenkalastus	korkean tornin kiipeämistä ilman hissiä	oma lapsi (vie mielettömästi aikaa ja joudut tekemään uhrauksia)	huone täynnä ovia erilaisiin ja uusiin ihmeellisiin tulevain suuksiin; vapautta valita ja päättää itse suunnasta	pankki, joka sisältää valtavasti t i e t o a	uuden tietokoneen ostaminen ilman että tietää siitä oik.mitään (esim. mitä on keskusmuisti)
jäätelö	arvokilpailuihin osallistuminen	kärpäspapereilla täytetty huone (siellähän rämmit)	muutto uuteen kaupunkiin	tietokone, jossa paljon eri ohjelmia ja tiedostoja	nuoralla tanssiminen
kirjas-to	nettikauppa (asiat löytyvät nopeasti ja vaivatta)	rokotus (ei kovin miellyttävä, mutta äärimmäisen hyödyllinen)	aitauksen päästetty hevonen	ruokatarjotin(voi kokeilla uusia makuja, ottaa parhaat päältä)	kiemurainen tie (koskaan ei tiedä ajaako ulos tieltä, onko tienviitoja tarpeeksi, pääseekö perille.Rauhallisesti ajaen ja neuvoa kysy-en on mahdoll.selvitä selvitä)

4. OHJAUSKESKUSTELU

4.1 Toteutus

Valitsin saamastani metafora-aineistosta yhden metaforan: “sammakko vesikattilassa”, jota käsittelin yhdessä ohjattavani, metaforan kirjoittaneen opiskelijapojan kanssa. Ohjauskeskustelu toteutettiin kouluajalla Tampereen lyseon lukion tiloissa (erityisopettajan huone), jossa ohjattavani opiskeli ensimmäistä vuotta. Kysymys oli yhdestä tapaamiskerrasta 19.12. 2006. Ohjauskeskustelu kesti 45 min ja se videoitiin. Käytin tätä nauhoitusta myös yhtenä koulutukseen vaadittavista kolmesta dokumentoidusta ohjaustilanteesta ja esitin siitä valitsemani n. 10 minuutin pätkän pienryhmämme istunnossa. Saamani kirjalliset palautteet ja ryhmässä käymämme keskustelu on myös vaikuttanut siihen, miten arvioin omaa toimintaani tässä tilanteessa. Litteroin käymämme keskustelun ja seuraavassa luvussa käyn läpi keskustelun kulkua ja sen minussa herättämiä ajatuksia.

4.2 Otteita keskustelusta

Täytyy myöntää, että oloni oli aluksi hyvinkin epävarma ohjaustilanteen onnistumisen suhteen, enhän tuntenut ohjattavaa ennestään, en tiennyt hänestä muuta kuin metaforan, jonka hän oli kirjoittanut. Olin hänelle kiitollinen siitä, että hän niin mutkattomasti suostui ohjattavakseni. Se, miksi hän suostui, tai mitä odotuksia hänellä itsellään oli jäi avoimeksi. Mitään ongelmia tai erityisiä ohjauksellisia tarpeita hänellä ei opiskelunsa suhteen ollut. Olin toimittanut hänelle opinto-ohjaajan kautta tiedon siitä, mistä ohjaustilanteesta on kysymys, lisäksi olimme olleet puhelinyhteydessä sopiaksemme tapaamisajankohdan. Siinä, että en tuntenut ohjattavaa oli toisaalta hyvä, toisaalta huono puolensa: hyvä siksi, että saatoin kohdata hänet ilman ennakkoasenteita ja -odotuksia, lähteä ikään kuin “puhtaalta pöydältä”; toisaalta se synnytti epävarmuutta sen suhteen, kuinka onnistun saamaan häneen kontaktin ja ymmärtämään häntä. Ohjauksen alussa kertosin ohjattavalle vielä, mikä on tapaamisen tarkoitus ja kerroin myös tarkemmin kehittämishankkeestani, ja miten hänen kirjoittamansa metafora siihen liittyy.

Keskustelun lähtökohtana oli seuraava ohjattavani kirjoittama metafora: *“Lukio on kuin sammakko vesikattilassa, kuumaan veteen lyötynä se hyppää heti pois kuin oppilas, jolle tulee liikaa heti alkuun, lähtee pois. Mutta kun sammakon laittaa kylmään veteen, jossa on lämpö päällä se jää sinne ja tottuu kuumuuteen pikkuhiljaa kuten oppilas, joka kokee asiat pikkuhiljaa, tottuu lukion menoon”*.

Pyysin aluksi ohjattavaa muistelemaan niitä ajatuksia, joita hänellä oli ollut kirjoittaessaan tämän metaforan. Opiskelija kertoi seuraavaa:

“...mä olen itse kuullut tän jutun sammakko vesikattilassa joltain sukulaissedältä ja mä vaan rupesin miettiin sitä, että sen pystyy liittään tähän lukio-opiskeluun sillä tavalla, että ...siinä alussa pelkäsi sitä, että tulee hirveesti niinkö vastaan kaiken maailman kokeita ja aineita ja tälle näin ,

että sitä ei jaksakaan. Ja vähän niinkö toivo, että sit myös opettajienkin kannalta olis alkuun vähän niinkö totuttelua ja sit tosson toi loppuosa , että kun ne asiat kokee silleen pikku hiljaa, niin siihen tottuu. Niin mul oli kuitenkin toive siinä mukana, että ei olis niin kovaa heti alkuun.”

Kirjoittamishetki palautti elävästi mieleen erään tilanteen, jossa opiskelija oli ollut. Sukulaisen käyttämä metaforinen ilmaus (“sammakko vesikattilassa“) toimi yhdistävänä siltana näiden kahden tapahtuman ja kokemuksen välillä ja avasi mahdollisuuden tarkastella lukion aloittamiseen liittyviä tunteita, esim. sen hetkistä huolta opiskelun asettamista vaatimuksista ja pelkoa omien voimien riittävydestä. On hyvin luonnollista että tällaisen tuntemattoman tilanteen edessä tuntee itsensä epävarmaksi, kun ei ole välttämättä tietoa siitä, mitä odotetaan. Vaikka metaforan kirjoittamisesta oli kulunut jo neljä kuukautta, opiskelija pystyi palauttamaan mieleensä ajatuksia, mitä hänellä kirjoittamishetkellä oli. Metaforalla on täytyntä olla opiskelijalle vahva merkitys.

Kysymykseen, muistaako opiskelija, missä yhteydessä sukulainen oli käyttänyt tätä “sammakko vesikattilassa” -ilmaisua, opiskelija vastasi:

...puhuttiin niinkö musiikin kuuntelusta näillä korvalappustereioilla. Ja se on siinä, että ääntä kun laittaa enemmän silleen pikku hiljaa , niin siihen tottuu, ja sit se niin kuin vaurioittaa tietenkkin kuuloa siinä, niin samalla kun saa, että kun laittaa hirveen lujalle sen musiikin heti, sen ottaa pois. Eli jos laittaa kiehuvaan veteen sammakon, se hyppää pois....”

Keskustelussa selviää, että opiskelija oli kuunnellut musiikkia korvalappustereioilla kovalla volyymillä, jolloin sukulaismies oli varoitellut asiasta ja käyttänyt ko. vertausta havainnollistaakseen asiaa. Kuulon vaurioituminen on realiteetti, jonka olemassaolosta sukulaismies muistuttaa ja auttaa samalla opiskelijaa tuntemaan ja huolehtimaan omista rajoistaan. Sukulainen oli tullut samalla ilmaisseeksi yleisemminkin elämää koskevan viisauden: muutokset vaativat sopeutumista. Opiskelija tuo metaforan kautta mielestäni hienosti esiin ajatuksiaan ja pohdintojaan sopeutumisesta realiteetteihin, myös omiin rajoihin. Nousee huoli omasta terveydestä, jos ei tunne omia rajojaan. Ja toive, että voisi rauhassa totutella uuteen ympäristöön , jonka toiveen hän kohdistaa opettajiin. Opiskelijan ajatukset herättivät minussa yllättäviä tunteita, joita en kuitenkaan siinä tilanteessa ymmärtänyt. Tajusin jälkepäin, että myös minä olin työtilanteestani johtuen muutoksen edessä, ja pohdin omaa jaksamista. Jos olisin ollut tästä tietoinen, olisin ehkä kokenut tilanteen toisin ja ollut paremmin ja avoimemmin läsnä jakamassa opiskelijan ajatuksia. Omien tunteiden kohtaaminen olisi tässä mielessä tärkeitä.

Opiskelija kertoi, että hänellä oli paljon tuttuja lukiossa jo yläasteen aikana, ja että lukio-opiskelua koskeva tieto oli tullut pitkälti heiltä. Kuulluista kokemuksista päällimmäiseksi oli jäänyt mieleen kuva lukiosta vaativana oppilaitoksena. Kaverit olivat vaikuttaneet vahvasti opiskelijan käsityksiin, vaikka tietoa oli tullut jonkin verran myös opolta ja tutustumiskäyntien kautta.

“Joo, on niillä silleen, että mitä on kuullu enemmänkin kavereilta, että meidän opo keskitty aika paljon ammattikouluihin, ja niistä, että perehdyttiin enemmän niihin, kun meidän luokalla oli hirveen monta kun niihin, että lukiot jäi vähemmälle siinä, niin sitte kavereilta ja mullon tuttuja paljon täällä kakkosella ja kolmosella lukiossa, niin ne vaan kerto... ja se on ollu aika

kovaa ja noin, et se tuli mieleen”.

Opiskelijan omassa luokassa oli osoitettu enemmän kiinnostusta ammatilliseen kuin lukiokoulutukseen ja hän oli kokenut, että oli jäänyt ohjauksessa lukioon pyrkijänä vähemmälle tiedolle kuin ammattioppilaitoksiin pyrkijät. Päätelin varmistamatta kuitenkin asiaa, että tällä tiedolla opiskelija tarkoitti erityisesti muita (eli tamperelaisia) kuin oman paikkakunnan lukiota koskevaa tietoa. Tämä on kuitenkin olettamusta. Opiskelija oli valinnut lukion toiselta paikkakunnalta laajemman kielitarjonnan vuoksi: näin hän saattoi jatkaa yläasteella aloittamaansa ranskan kieltä.

Kysyin opiskelijalta, minkälaisia hänen kokemuksensa ovat nyt, noin puolen vuoden opiskelun jälkeen suhteessa niihin odotuksiin tai käsityksiin, mitä hänellä oli ollut. Opiskelija:

“No siten, että lukio on vaikeeta, ja tällai vaatii työtä niin, mä oon edelleen sitä mieltä. Siihen mä oon kyllä jollain tasolla ,kun sen on tienny,,niin se on pysyny; kun täällä on ollu, niin kyllä mä oon ainakin tykänny, odotukset oli positiivisia pääasiassa ja ne on toteutunutkin aika lailla, että tää on menny ihan silleen kuin on toivonutki”.

Opiskelija kertoi avoimesti , että lukio-opiskelu on vaikeata, mutta hän on hyväksynyt tämän realiteettina, mikä on helpottanut sopeutumista. Ja opiskelu on sujunut toiveiden mukaisesti. Etukäteen tuntemistaan peloista huolimatta opiskelija on jaksanut hyvin opiskella ja tehdä työtä. Opiskelija lisäsi puheeseensa kuitenkin (varmuuden vuoksi) sanan “toistaiseksi”. Hän tuntui suhtautuvan opiskeluunsa tunnollisesti ja vastuullisesti ja halusi sen myös ilmaista. Hän kertoi ajatelleensa suorittaa lukion kolmessa vuodessa. mutta oli myös miettinyt vaihto-oppilaaksi hakeutumista, mahdollisesti kuitenkin vasta lukion jälkeen.

Palasin metaforaan ja kerroin, että se oli tuonut mieleeni tämän klassisen sadun, jossa sammakko muuttuu prinssiksi, eli käy läpi muodonmuutoksen kasvaakseen aikuiseksi. Opiskelija ei kuitenkaan pitänyt metaforaa mitenkään symbolisena, vaan sillä oli hänelle konkreettinen merkitys. Eikä hän ollut innostunut jatkamaan aiheesta. Ohjaajana olin huomaamattani jo ennen kuin tapasin ohjattavan tehnyt oletuksen siitä, mitä metafora kuvaa ja hämmästynyt, kun näin ei ollutkaan. Ohjauksen kannalta olisi järkevämpää ajatella, että metafora on vain kuva, joka ei esitä mitään muuta kuin mitä siinä on. Piilomerkitysten olettaminen voi tuntua ohjattavasta hänen ajattelunsa kyseenalaistamiselta ja pyrkimykseltä muuttaa sitä, “paremmin tietämiseltä”. Metafora sisälsi muiston konkreettisesta tilanteesta, josta olisi voinut pyytää opiskelijaa kertomaan enemmänkin, esim. minkä ikäinen hän tuolloin oli?

Keskustelemme alkuperäisen metaforan sisältämistä adjektiiveista: kuuma - kylmä; nopea - hidas ja siitä, mitä opiskelija niillä ilmaisee. Opiskelija kertoi voivansa tehokkaammin ilmaista asioita juuri vastakohtien kautta .

”että saa tuntumaan sen vaikutuksen, kun on ääripäät...et ne pysyy hyvin kaukana toisistaan sillai, jos aattelee että tossakin se viesti niin se menee helposti perille...”.

Opiskelija puhui opiskelun yhteydessä “turvaverkosta”, johon kuuluvat tietyt tärkeiksi koetut, arvokkaat asiat. Hän mainitsi erityisesti oppiaineet, joissa hän voi käyttää vahvuuksiaan, kuten kielet ja kirjallinen tuottaminen tai musiikki, jota hän on harrastanut kymmenen vuotta (pianonsoitto). Se, mikä opiskelijasta tuntui omalta

jutulta, ja mistä hän erityisesti piti.

*“..mä oon ite ainakin niinkö , verbaalisiin asioihin, kielissä ne on mun mielestä eniten mielenkiintoisia, ja niinkö kaikissa aineissa esitelmät ja tällaiset näin ja mä ajattelin, että ne vois olla mun se **turvaverkko tai se pehmeä asia**,...jos siinä olis mukana se olis mun niinkö ihanne, turva siinä, mä ajattelin että se olis mun se asia”.*

“Turvaverkolla“ opiskelija siis viittaa myös itseensä, itsestä löytyviin vahvuuksiin ja kiinnostuksen kohteisiin, jotka auttavat selviytymään sellaistenkin aineiden opiskelusta, jotka eivät kiinnosta tai suju niin hyvin ja säilyttämään itseluottamuksen sellaisissakin tilanteissa, joissa epäonnistuu? Se edustaa hänelle myös opiskeluihannetta, jollaisen hän haluaisi opiskelunsa olevan. Minua viehätti hänen esittämänsä vertaus ja mielestäni hän oli samalla luonut uuden, nykytilannettaan paremmin tulkitsevan metaforan. Metafora kertoo mielestäni itsetuntemuksesta, -luottamuksesta ja itsenäisyydestä . Turvaverkko tuo itselleni mieleen sirkuksen trapetsitaiteilijan, yläilmojen sankarin, joka tasapainoilee katon rajassa ja tarvitsee avukseen vahvan verkon, johon voi turvallisesti pudota, mikäli ote petteää. Eräs, myös ensimmäisen vuoden lukiolainen oli verrannut lukiota “nuoralla tanssimiseen”, ehkä vähän samaa tarkoittaen. Ohjattavani selvensi itselleen tärkeitä ja merkityksellisiä ja vastaavasti vähemmän tärkeitä aineita seuraavasti:

“Mä tykkään kielistä, mullon A-englanti tai siis silleen, et se on alkanut viiden vanhana mulla, ja sit ruotsi ja ranska yläasteella, mullon nyten ne, ne on aika semmottet mihin mä yritän panostaa, jotka meneekin ihan hyvin, ja psykologia on yks ja tämmöinen yhteiskuntaoppi ja sitte nää kemia, fysiikka, luonnontieteelliset aineet, ne ei välttämättä oo ihan sitte niitä”.

Opiskelija oli todennut, että kemia, fysiikka ja luonnontieteet eivät enää kiinnosta kuten peruskoulussa ja lukion myötä kiinnostus on suuntautunut uudella tavalla, kieliin ja viestintään. Opiskelijan lahjakkuus englannin kielessä selittyy ulkomailla oleskelun ja viisivuotiaana leikkikoulussa aloitetun englannin kielen opiskelun avulla. Lukioon pyrkiessään hänellä oli haaveena lääketieteen ala, mistä syystä hän oli valinnut pitkät kurssit matematiikasta ja luonnontieteistä. Nyt häntä olivat alkaneet kielten ohella kiinnostaa enemmän myös yhteiskunnalliset aineet ja psykologia, josta hän parhaillaan opiskeli ensimmäistä kurssia. Opiskelija kertoi haluavansa ehkä tulevaisuudessa työskennellä ulkomailla median tai viestinnän parissa. Opiskelun myötä omat kiinnostukset olivat selkiytyneet ja saaneet enemmän sijaa ja uudet suunnitelmat olivat muuttaneet tulevaisuuden ja ehkä opiskelunkin merkitystä, ja saattoivat vielä tietenkin edelleen muuttua.

Halusin vielä pyytää opiskelijaa kertomaan, mitä lukio-opiskelu on tuonut hänen elämäänsä ja miettimään myös opiskelun vaikutuksia koulun ulkopuoliseen elämään, laajemmin. Tämän olisi voinut toteuttaa myös visualisointitehtävän avulla: esim. muodossa : “Piirrä matka, jonka olet kulkenut tähän asti” (elokuusta joulukuuhun). Opiskelija piti itselleen merkityksellisimpinä muutoksina tottumista nopeampitempoiseen opiskeluun, uudenlaista lukutapaa ja vaativia kokeita. Ne tulivat hänestä esiin myös opettajien puheissa selkeinä vaatimuksina. Toisaalta hän näki opiskelussaan varsinkin laajojen kokonaisuuksien hahmottamisen taitona, josta hänellä oli vielä paljon oppimista. Lisäsin siihen, että sitähan opetellaan koko elämän

ajan.

Siirryimme puhumaan opiskelun suunnittelusta ja siihen sisälle pääsemisestä. Opiskelija kertoi saaneensa ensimmäisen vuoden kurseja koskevan suunnitelmansa loppuun ja onnistuneensa siinä aika hyvin. Kurssien lukumäärää hän oli karsinut 101:stä, minkä hän nyt tajusi olleen määränä “hirvee”, n. 80:een. Opiskelija vaikutti ilmeisen tyytyväiseltä tähän ratkaisuun.

“Aluks , kun oli se lääketiede, oli 100-101, se oli hirvee, mä lähdin siitä sitten, karsimaan ihan kaikkii mitä pysty , et joitain näitä syventäviä oli otettava pois ja... olisko mulla nyt joku 80“.

Keskustelun lopuksi kysyin opiskelijalta, minkälainen olisi metafora nyt, kun hän kirjoittaa sen tämän hetkisen tilanteen pohjalta . Opiskelija:

“No, joku tämmöinen uutuuden viehätys vois olla aika kova, uuden vaatteen kun ostaa tai pieni lapsi kun saa uuden lelun, niin se on alkuun hirveen niinkö koko ajan kiinni siinä ja tosi mielenkiintonen, ja vähän ajan kuluttua se voi jäädä vähän sivuun, kun tulee uusia asioita”...

Hän kuvasi, kuinka opiskelun alussa oli hirveän innostunut kaikesta ja halukas osallistumaan kaikkeen toimintaan, kokemaan mahdollisimman paljon.. Opiskelija myönsi, että hänenkin kiinnostuksensa oli vähän laskenut. Osa innostuksesta oli ilmeisesti johtunut uutuuden viehätystä , ja niistä positiivisista odotuksista, joita opiskeluun oli kohdistunut, jotka eivät kaikilta osin olleet toteutuneet, joskin “aika hyvin”. Nyt kuherruskuukausi oli ohi, innostus oli tasaantunut ja paluu arkeen alkanut. Opiskelija kirjoitti seuraavanlaisen uuden metaforan, joka sisälsi tämän saman ajatuksen:

“Lukio on kuin uusi lelu lapselle, aluksi se vaikuttaa hienolta, ja erittäin kiinnostavalta, mutta ajan myötä kiinnostus saattaa laskea”.

Tuntui hellyttävältä, kun lukiolainen poika puhui lelusta ja lapsesta; toisaalta meissä kaikissahan on tämä lapsi : se utelias, innostuva, leikkivä, luottavainen puoli. Juttelemme siitä, onko kiinnostuksen lasku hyvä vai huono asia tai voiko näin yleensä ajatella? Opiskelijan mielestä se voi olla sekä että; toisaalta kiinnostuksen lasku vaikuttaa opiskelumotivaatioon, toisaalta “ jos on hirveän kiinnostunut, niin ei malta lopettaa ja jos on hirveen tiedonjanoinen ihminen, voi pettyä odotuksissa”. Palasimme taas jaksamiskysymykseen mistä puhuimme alussa. Jotta jaksaa, täytyi opiskelijan mielestä tiiviiden opiskelurupeamien välillä olla rauhallisempia jaksoja. Opiskelija totesi, että hänellä loppui äskettäin jakso, joka oli aika rankka, oppitunteja oli päivittäin klo 8-15 ja 8-16 ja koeviikolla oli paljon ja vaikeita kokeita. Hän sanoi menneensä “ihan sekasin”. Nyt sitä vastoin hänellä oli helpompi jakso, millä oli tasapainottava vaikutus.

4.3 Metaforatyöskentelyn herättämiä ajatuksia

Kuten Simo Spangar on todennut, metaforan käsittely on ohjauksellisesti “työlästä ja

horjuvaa”(Spangar 2004, 199). Voin sanoa kokeneeni juuri näin. Metaforat ovat ohjattavan sisäistä maailmaa, merkitykseltään muuttuvaa ja epävarmaa siinä mielessä, että ei voi olla varma, kuinka sen tavoittaa tai pystyykö sen tavoittamaan. Metaforan käsittely on päättymätön matka eikä siinä ole valmista käsikirjoitusta. Ihminen muuttuu, merkitykset muuttuvat. Jos tapaisin ohjattavani nyt, metafora olisi toisenlainen, samoin keskustelu.

Ohjauskeskustelun tarkoituksena oli ensisijaisesti avata lukio-opiskeluun liittyviä merkityksiä metaforien avulla. Opiskelija oli pohtinut lukio-opiskelun merkitystä itselleen kolmen metaforan muodossa. Ne liittyivät hänen kokemuksiinsa lukion ensimmäisistä viikoista ja myöhemmästä vaiheesta, kun hän oli käynyt lukiota jo nelisen kuukautta. Sinä aikana kokemus lukiosta oli muuttunut ja realisoitunut.

Hän kuvasi ensimmäistä kokemustaan lukiosta “sammakko vesikattilassa” -metaforalla, joka oli muisto konkreettisesta tilanteesta, jonka kautta hän peilasi nykyhetkeä: muutosta ja siihen sopeutumista. Se palautui hänen mieleensä nyt, kun hän oli muutoksen edessä, aloittelemassa opiskelua, jonka hän tiesi olevan monessa suhteessa erilaista kuin peruskoulussa. Metafora ilmaisee mielestäni myös omien rajojen hakemista. Neljän kuukauden jälkeen merkityksellisimpinä muutoksina mieleen nousivat opiskelun nopeus, kokonaisuusien hahmottamiseen perustuva lukutapa ja kokeiden vaikeus/koeviikot. Opiskelija oli tietoinen lukion vaatavuudesta ja oli kokenut opiskelun ajoittain rankaksi, mm. edellisen jakson, mutta ei ehkä ollut täysin selvillä siitä, mitä nämä vaatimukset häneltä edellyttivät.

Ohjaustilanteessa kirjoitetun uuden metaforan (“uusi lelu lapsella”) avulla opiskelija ilmaisi lukioon liittynyttä lumovoimaa, opiskelun aloittamisen synnyttämää innostusta, tarvetta olla mukana kaikessa ja kokea kaikkea, minkä hän oli todennut ajan myötä laskevan. Jotain oli kadonnut, mutta jotain, kestävämpää oli myös tullut tilalle. Katoavaa on uutuuden viehätys, kestävämpää itsestä, omista vahvuuksista lähtevä kiinnostus, joka edustaa opiskelijalle myös opiskeluihannetta, jota hän haluaa vaalia. Omien vahvuusien tunnistaminen on myös eräänlainen “turvaverkko”, itselle merkityksellinen ja omaa identiteettiä tukeva metafora. Uutuuden viehätystä kuvasti lelu lapselle, tietty kehitysvaihe, joka on jo jäänyt taakse ja ollaan kasvamassa kohti aikuisuutta.

Metaforien vahvuus, mutta myös “ongelma” on niiden monimerkityksisyys ja tulkinnanvaraisuus. Minulle “sammakko vesikattilassa”, “uusi lelu lapselle” ja “turvaverkko” merkitsivät eri asioita kuin ohjattavalle. Sillää hetkellä “uusi lelu lapselle” toi minulle mm. muiston omasta lapsuudesta: vauvanuken, jota olin hartaasti toivonut ja jonka sitten sainkin vanhemmiltani; myöhemmin Jukka-niminen hyvä ystäväni sen surukseni rikkoi, eikä sitä voinut enää korjata! “Turvaverkko” on jotain, minkä ensimmäiseksi yhdistän sirkukseen ja trapetsitaiteilijaan, siihen liittyy ajatuksia vaarasta mutta myös suojasta. Sammakko -vertauskuva toi mieleen omat vähemmän miellyttävät kokemukseni sammakoista ja pelon, että sammakko joskus eksyisi omaan vesikattilaani. Ohjattavani sammakoihin liittyvä kokemus oli erilainen, ja sen muisteleminen oli olennainen osa lukio-opiskeluun liittyvän metaforan käsittelyä. Tästä kokemuksesta minulla ei ollut eikä voinutkaan olla vastaavaa tietoa, mutta siitä huolimatta voin pyrkiä ymmärtämään metaforan merkitystä ohjattavalle. Se, mitä edellä kuvaan on lähinnä omaa tulkintaani, sitä, mikä opiskelijan puheessa on ollut itselleni merkityksellistä.

Minulle opiskelijan kokemuksissa näyttäytyi päällimmäisenä muutos ja siihen kasvaminen, mihin liittyi pelkoa, innostusta, uutuuden viehätystä, omien rajojen ja toisaalta voimavarojen etsimistä. Nämä ovat kokemuksia, joita tunnistan myös

itsessäni. Vaikea sanoa, missä määrin metaforat auttoivat tunnistamaan näitä merkityksiä ja missä määrin ne olisivat tulleet esiin ilman metaforiakin. Mielestäni metaforan spontaani ja epäsuora lähestymistapa suosi kuitenkin hyvin tunnemerkitusten käsittelyä. Ne antoivat siihen tarvittavaa tilaa. Koin metaforat juuri niiden monimerkityksisyyden vuoksi haastaviksi, mutta samalla aikaa vieväksi ja työlääksi menetelmäksi. Keskustelumme varattu aika (45 min) ei ollut realistinen tähän tarkoitukseen, aikaa olisi pitänyt varata enemmän ja tapaamiskertoja mieluummin kaksi kuin yksi. Tähän vaikutti myös se, että emme tunteneet toisiamme ennestään ja vei oman aikansa ottaa tuntumaa toinen toisiimme ja tilanteeseen.

Metaforat syntyvät nopeasti, mutta avautuvat hitaasti. Toisen ja myös omaan ajatusmaailmaan sisään pääseminen ja metaforasta nousevien merkitysten pohtiminen vaatii työtä. Ohjauskeskustelun haasteena itselleni oli metaforakäsittelyn eteenpäinvieminen ja syventäminen. Ja epävarmuuden sietäminen, kun ei ollut tietoa suunnasta, mihin kulkea. Opin, että metaforankäsittelyssä tarvitaan vahvaa läsnäoloa, intensiivistä ja avointa kuuntelemista ja hienovaraista ja rohkaisevaa lähestymistapaa, kysymyksiä (tehtävänantoja), jotka virittävät ja auttavat viemään ohjattavan ajattelua eteenpäin. Keskustelutilanteessa en tullut kiinnittäneeksi riittävästi huomiota kysymysten esittämistapaan, ja vasta jälkikäteen olen tajunnut, kuinka paljon hienovaraisempia ja keskustelua rakentavampia epäsuorat kysymykset olisivat olleet.

Metaforakäsittelyn eteenpäinviemiseksi voi olla hyväksi ottaa välillä etäisyyttä asiaan, niin ohjaajan kuin ohjattavankin, pitää luova tauko. Itse huomasin, vasta jälkeensä tekstiä purkaessani sanoja, asioita, merkityksiä, joihin en ollut kiinnittänyt huomiota keskustelun aikana. Luova tauko voi olla myös metaforan käsitteleminen jollakin muulla tavalla esim. piirtämällä. Olisin voinut käyttää keskustelun rinnalla muitakin keinoja, esim. piirtäminen olisi mahdollisesti ollut hyvä ja täydentävä lisä keskusteluun, joka olisi saattanut avata uusia näkökulmia ja oivalluksia yhteisesti mietittäväksi. Lisäksi piirros on jotain konkreettista, johon tarttua, palata, lisätä yksityiskohtia.

Metaforat toivat oman lisänsä, intensiteettiä ja motivaatiota ohjauskeskusteluun. Itselleni se oli arvokas ja monella tavalla opettavainen kokemus. Ennen kaikkea se on saanut minut taas kerran miettimään kuuntelemisen ja ohjattavan oman ajattelun kunnioittamisen merkitystä ohjauksessa. Se, että metaforat ovat niin aidosti ohjattavan omaa maailmaa, oli merkityksellistä, ja uskon, että se haastoi ja innosti minua myös ohjaajana "löytämään" ja ymmärtämään enemmän. Metaforat virittivät minussa tunteita, omia kokemuksia ja tulkintoja, joista en aina ollut tietoinen, jotka toisinaan saattoivat estää kuulemasta ohjattavaa, mutta myös auttaa tavoittamaan ohjattavan ajatuksia. Olin "oudossa" maailmassa ja ehkä myös itselleni oudossa roolissa. Siellä ei ollut suuntamerkkejä tai tuttuja maamerkkejä, joita seurata. Tämä oli paitsi hämmentävä, myös terveellinen kokemus!

Koska tapaaminen jäi vain tähän yhteen kertaan, en saa tietää, mikä ohjauksellinen merkitys keskustelulla ohjattavalleni oli. Itselleni opiskelija antoi mahdollisuuden kokeilla jotain uutta ja myös oppia uutta.

Kuten opiskelija totesi, lukio merkitsee monia opiskelukäytäntöön liittyviä muutoksia. Ohjauksellisesti olisi ollut tärkeätä pohtia tarkemmin, kuinka opiskelijana kehittyä siihen suuntaan? Mitä ne häneltä opiskelijana edellyttävät? Näin lyhyen tapaamisen puitteissa siihen ei ollut mahdollisuutta. Ohjaus on prosessi, tässä keskustelussa pääsimme tähän, mutta prosessi jatkuu.. toisaalla.

5. YHTEENVETO

On tavallista, että lukion aloittavien ohjauksessa käsitellään opintojen rakennetta, kestoja ja suunnittelua, kurssivalintoja ja lukujärjestyksen tekemistä. Ne luovat sen ulkoisen todellisuuden, jonka "lainalaisuuksiin" opiskelijan odotetaan vihkiytyvän. Lukio on vaativa koulu, mistä myös ohjattavani oli tietoinen, mutta se, mitä se itse asiassa vaatii voi jäädä epäselväksi. Siirtymistä toiselle asteelle tarkastellaan yleensä opiskelijaan "ulkoapäin" kohdistuvina muutosvaatimuksina. Opiskelijan täytyy täyttää monia "ulkoisia" vaatimuksia, esim. opiskelumenestyksen osalta. Ohjauksellisesti tärkeätä on myös tietää, kuinka opiskelija nämä "vaatimukset" mielessään hahmottaa ja miten ne muuttuvat hänen omiksi tavoitteikseen ja tukea opiskelijaa tässä työssä, ohjata häntä kehittämään opiskelukäytäntöjä, jotka auttavat tavoitteisiin pääsemisessä.

Ohjattavani oma opinto-ohjaaja oli pyytänyt opiskelijoita pukemaan opiskelukokemuksiaan vertauskuvalliseen muotoon, jota kautta heillä oli mahdollisuus tuoda esille myös sitä, mitä he opiskelusta ajattelevat tai toivovat, mitä se heille merkitsee (Lukio on kuin...?). Vaikka opinto-ohjaajan tarkoituksena ei ollut analysoida tai käyttää metaforia jatkossa, tämäntyyppinen tuotos soveltuisi varmaan hyvin ohjauksen ryhmätuntien materiaaliksi edellyttäen, että opiskelijat itse suostuisivat siihen. Mm. lukiolaisten "Oma suunta"- ohjauskirjassa on vastaava tehtävä.

Tämä metafora-aineisto on työni lähtökohtana, kun pyrin tarkastelemaan, minkälaisia merkityksiä ensimmäisen vuoden lukiolaiset liittävät opiskeluunsa. Opiskelijat olivat kirjoittaneet metaforat elokuussa, aivan opiskelunsa alussa. Olennaiset kysymykset tässä työssä olivat: kuinka opiskelijat kuvaavat lukiota metaforien avulla, mitä merkityksiä niistä voi löytää? Ja miten näitä metaforia voi ohjauskeskustelussa käsitellä? Tässä työssä käyn läpi omia kokemuksiani metaforan käytöstä ohjauksessa, minkälaisia ajatuksia oma työskentelyni minussa herätti ja mitä metaforien käyttö minulle ohjaajana merkitsee.

Työni koostuu kahdesta osasta: 1. metafora-aineiston yleisestä tulkinnasta ja kuvailusta (esittelen kaikki metaforat myös yhtenäisenä koosteena taulukon muodossa) sekä 2. ohjauskeskustelusta, jossa käsitelen em. aineistosta valitsemaani metaforaa tarkemmin yhdessä ohjattavani, metaforan kirjoittaneen opiskelijan kanssa.

Opiskelijoiden metaforissa lukio näyttäytyi toisaalta henkilökohtaisen kasvun paikkana ("kukka, joka tuottaa hedelmää"), joka tarjoaa niin herkkuja ("kolmiosainen suklaapatukka") kuin pahojakin makuja ("lääke"). Toisaalta lukiossa koetaan vaadittavan kestävyyttä kuten "maratonjuoksulla" ja stressinsietokykyä niin kuin "jouluostoksilla", joihin lukiota myös verrataan. Lukio merkitsee sekä epävarmuutta, jopa uhkaa, mutta myös lupausta ja mahdollisuuksia. Opiskelu nähdään kuitenkin hyödyllisenä tulevaisuuden kannalta, kuten eräs opiskelija asian ilmaisi: "se on kuin rokotus, ei kovin miellyttävä, mutta siitä on hyötyä pitkäksi ajaksi, loppuelämäksi".

Valitsin em. aineistosta yhden opiskelijan kirjoittaman metaforan ("sammakko vesikattilassa..."), jonka pohjalta lähdin hänen kanssaan kokeilemaan metaforatyöskentelyä. Lukioon liittyvistä merkityksistä nousivat esiin muutos ja siihen sopeutuminen, pelko, innostus, uutuuden viehätys, omien rajojen ja toisaalta voimavarojen etsiminen. Ohjauskeskustelu toteutettiin kouluajalla Tampereen lyseon lukion tiloissa, jossa ohjattavani opiskeli ensimmäistä vuotta. Kysymys oli yhdestä tapaamiskerrasta 19.12. 2006. Ohjauskeskustelu kesti 45 min ja se videoitiin.

Metaforat näyttäytyivät minulle monimerkityksisinä ja välillä vaikeastikin avautuvina, mikä teki metaforatyöskentelystä haastavaa, joskin hidasta. Se, että ne olivat niin aidosti ohjattavan omaa maailmaa, oli ohjattavalle merkityksellistä, mutta samanaikaisesti se minulle ohjaajana näyttäytyi “vieraana“. Siellä ei ollut suuntamerkkejä tai tuttuja maamerkkejä. Olin “oudossa” maailmassa ja ehkä myös itselleni oudossa roolissa. Toisaalta se ehkä myös auttoi minua ohjaajana löytämään ja ymmärtämään. Tämä oli paitsi hämmäntävä, myös terveellinen kokemus! Se muistutti arvokkaalla tavalla myös kuuntelemisen välttämättömyydestä.

Koin, että metaforien avulla oli mahdollista päästä ohjauksellisesti rakentaviin ja eteenpäin vieviin tulkintoihin. Toisaalta en aina saanut varmuutta, missä määrin ne tavoittivat ohjattavan ajatuksia ja mikä oli keskustelun merkitys ohjattavalleni. Koin myös, että työskentely jäi monelta osin kesken ja että työskentelyyn varattu aika oli riittämätön. Tähän vaikutti myös se, että en tuntenut ohjattavaa ennestään ja vei oman aikansa hakea tuntumaa toinen toisiimme ja tilanteeseen. Metaforat vaikuttavat mielestäni olennaisesti keskustelun luonteeseen, intensiteettiin ja motivaatioon, mutta on vaikea sanoa, missä määrin ne vaikuttavat keskustelun lopputulokseen. Olisivatko nämä lukio-opiskeluun kytketyt merkitykset nousseet keskusteluun ilman metaforiakin? Tämä jää avoimeksi.

Minua ohjaajana metaforat puhuttelevat ja ko. lähestymistapa tuntuu läheiseltä ja muistuttaa niistä perusasioista, joista ihmisten kohtaamisessa ja niin myös ohjauksessa on kysymys. Uskon, että metaforilla on käyttöä myös yläasteen ohjauksessa. Esim. ryhmätunneilla tuotetut metaforat ja niiden pohjalta käytävä lyhyt keskustelu voivat olla motivoiva keino aloittaa uuden asian käsittely. Muitakin käyttömahdollisuuksia varmasti on. Sen sijaan varsinaisen metaforatyöskentelyn toteuttaminen voi olla hankalaa, jo yksistään niukkojen ohjausresurssien vuoksi. Ei ole riittävästi aikaa. Työskentelytapa asettaa omat haasteensa myös ohjattavalle. Metaforan käsittely kysyy itseluottamusta, kiinnostusta omaa ajattelua ja itsen ymmärtämistä kohtaan, mutta myös riittävää itsetuntemusta ja ilmaisullista valmiutta. Nämä asiat voivat olla ongelmana yläasteikäisten kohdalla. Tähän nuoret tarvitsevat vielä aikaa, mutta myös paljon rohkaisua ja mahdollisuuksia tuoda ajatuksiaan esiin. Toisaalta nuorten valmiudet tällaiseen refleksiiviseen, omaa ajattelua tutkivaan ja kyseenalaistavaankin toimintaan voivat olla hyvinkin erilaisia, toisilla voi jo olla valmius, toisilla vielä ei.

LÄHTEET

- Amundson, N. E. 2005. Aktiivinen ohjaus. Opas uraohjauksen ammattilaisille. Juva: Psykologien Kustannus Oy.
- Andersson, C. 2004. Luova mieli.. Helsinki: Kirjapaja Oy.
- Bohm, D., Peat, D. 1992. Tiede, järjestys ja luovuus. Helsinki: Gaudeamus.
- Deshler, D. 1996. Metafora-analyysi eli sosiaalisia aaveita manaamassa. Teoksessa J. Mezirow (toim.) Uudistava oppiminen. Kriittinen reflektio aikuiskoulutuksessa. (2. painos) Helsinki: Helsingin yliopiston Lahden tutkimus- ja koulutuskeskus, 314- 332.
- Komulainen, K. 2002. Kertomukset, elämänmetaforat ja ydinretoriikat ohjauksen apuvälineinä. Teoksessa Onnismaa, J., Pasanen, H., Spangar, T. (toim.) Ohjaus ammattina ja tieteenalana 1. Ohjauksen lähestymistavat ja ohjaustutkimus. Juva: PS-kustannus, 252-272.
- Krappala, M. 2004. Avoin tila lapsen ja aikuisen välillä. Teoksessa Sava, I. , Vesanen-Laukkanen, V. (toim.) Taiteeksi tarinoitu oma elämä. Juva: PS-kustannus, 167-180.
- Manner, E-L. 1977. Kuolleet vedet. Sarjoja yleisistä ja yksityisistä mytologioista. Helsinki: Tammi.
- Morgan, A. 2004. Johdatus narratiiviseen terapiaan. Porvoo: Kuva ja Mieli Ky.
- Nummenmaa, A-R, Lautamatti, L. 2004. Opiskelun työprosessien ohjaus korkeasteella. Metaforia ja merkityksenantoja. Teoksessa Onnismaa, J. Pasanen, H., Spangar, T. (toim.) Ohjaus ammattina ja tieteenalana 3. Ohjaustyön välineet. Juva: PS-kustannus, 88-103.
- Onikki, T. 1992. Paljon pystyssä. Teoksessa Harvilahti, L. et al (toim.) Metafora. Ikkuna kieleen, mieleen ja kulttuuriin. Helsinki: SKS, 33-59.
- Peavy, V. 2001. Elämäni työkirja. Konstruktivististen ohjausperiaatteiden soveltaminen: tehtäviä ja harjoituksia. Helsinki: Psykologien Kustannus Oy.
- Peavy, V. 1999. Sosiodynaaminen ohjaus. Konstruktivistinen näkökulma 21. vuosisadan ohjaustyöhön. Helsinki: Psykologien Kustannus Oy.
- Spangar, T. 2004. Metaforien ja seremonioiden käyttö ohjauksessa. Teoksessa Onnismaa, J., Pasanen, H., Spangar, T. (toim) Ohjaus ammattina ja tieteenalana 3. Ohjaustyön välineet. Juva: PS-kustannus, 198-208.